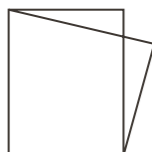

Ny ph.d.-afhandling: Tillidsarbejde og tydelighed. Et studie af tillid, magt og afhængighed blandt pædagoger og forældre i danske vuggestuer

(Ph.d.-forsvar: oktober 2018)

Ane Refshaug
Høyrup, adjunkt, ph.d.,
Pædagoguddannelsen
Jelling, UCL
Erhvervsakademi og
Professionshøjskole

Året er 2014, det er sommer, varmt og himlen er blå. Vuggestuen er åbnet igen efter sommerferien for et par dage siden. Det er sent på eftermiddagen, og vi er på vuggestuens legeplads. Jays far træder ind ad lågen. Han smiler stort og går hen imod pædagogen Karen. Hun er i gang med at hælde vand op til et par af de sidste børn, som skal hentes inden for den næste halve time.

Jays far: Har I haft en god sommerferie?
Karen: Nej [smiler skævt]. Vi har frosset!
Jays far: Frosset? Det har jo været varmt!

Grethe (pædagog), som går lidt i baggrunden og rydder op, bryder tavsheden: Karen har været på Antarktis.

Jays far og Karen: Haha!
Jays far: Men det ser ud til at være stille og roligt her. Hvordan er det at være tilbage?

Karen: Man skal jo lige vænne sig til det. Men på den måde er det jo et godt arbejde.

Jays far: Ja, I laver jo ikke rigtig noget!
Haha!

Karen: Nu skal Ane lige kigge væk og lukke ørerne! [griner]

Jays far og Karen taler længe om fodbold-VM og om, at de har været ude at kigge på hus, men ikke kan blive helt enige, og om, hvilke skoler og friskoler der ligger i nærheden af de huse, de har set på, og om skolernes pædagogik.

Jeg fornemmer, at de begge nyder hinandens selskab. De joker om løst og fast. Da de er gået, henvender jeg mig til Karen.

Ane: Han blev i over en halv time?

Karen: Ja, han vil gerne det der, og nu var der jo lige tid til det. Men ja, han vil gerne joke lidt, det er også hyggeligt.

Eksemplet her viser et af mange venskabelige og uhøjtidelige hverdagsmøder, som kan findes i det empiriske materiale fra vuggestuerne, hvor det etnografiske feltarbejde til dette projekt fandt sted.

I dialogen mellem Jays far og pædagogerne anes – som i de fleste pædagog-forældre-relationer i materialet – en uformel venskabelighed og samtidig en subtil anspændthed i deres brug af jokes og ironi. Denne form var tidligere utænkelig at finde imellem en professionel repræsentant for en velfærdsinstitution og brugerne. Det er blandt andet denne historiske forandring i relationen mellem forældre og pædagoger samt konsekvenserne heraf som afhandlingen belyser. Afhandlingen er baseret på 11 måneders etnografisk feltarbejde fra 2014-2015. Materialet indeholder feltnoter fra vuggestuer, børnenes hjem og ture med familien imellem disse, interviews med pædagoger, ledere og forældre samt optagelser fra møder mellem forældre og pædagoger. Hertil kommer et historisk materiale fra andres beskrivelser af dansk daginstitutionshistorie.

Det historiske materiale bruges til en redegørelse for og analyse af vuggestuernes fremkomst og udvikling – herunder udviklingen af idealer for kulturelle omgangsformer i institutionerne. Dette danner baggrund for en analyse af de logikker og rationaler om relationen mellem forældre og pædagoger, som var på spil i vuggestuernes dagligdag under selve feltarbejdet.

Endvidere undersøges, hvordan disse logikker og rationaler kan forklares; samt hvilken betydning de får for interaktionerne mellem forældre og pædagoger.

Vuggestuernes historie

Afhandlingens historiske snit er inspireret af sociologerne Norbert Elias og Cas Wouters' analyser af civiliseringsprocesser i Europa (Elias, 2000, 1983; Wouters, 1986, 2011). Afhandlingen viser, hvordan tre tråde af magt og afhængigheds-

strukturer i relationen mellem forældre og pædagoger har sammenfiltret sig i takt med institutionernes og pædagogfagets udvikling og i relation til bredere, samfundsmæssige tendenser. Trådene benævnes: 1) formaliseringen, 2) informaliseringen og 3) nyformaliseringen. Disse skal ikke forstås som tre afgrænsede perioder, der har afløst hinanden, men som tendenser, der fortløbende er kommet til, og som eksisterer side om side. Afhandlingen viser, hvordan de første danske småbørnsinstitutioner (asyl) blev etableret ud fra nogle omstændigheder og rationaler, der rammesatte relationen mellem forældre og personale som et skævt afhængighedsforhold. Asylene blev etableret i velgørenhed – hvorfor forældrene som udgangspunkt skyldte personalet taknemmelighed (og lydighed). Dette forhold placerede personalet i en overvejende overlegen position og forældrene i en overvejende underlegen position. Dette skæve afhængighedsforhold blev opretholdt gennem formelle omgangsformer og institutionelle praksisser. Disse former udgør formaliseringen.

I løbet af 1960'erne skete der i takt med ungdomsoprøret en informalisering af omgangsformerne mellem forældre og personalet. Med informaliseringen blev det et ideal at dyrke demokratiske værdier og skjule og nedtone magtforskelle – dette kom fx til udtryk ved, at personalet nu inviterede forældrene ind til kaffe, hvor de før måtte aflevere børnene gennem en låge eller vente pænt i garderoben.

Fra 90'erne og frem trænger ideer fra New Public Management ind i vuggestuerne, ligesom anvendelsen af evidensbaserede pædagogiske metoder vinder

frem i institutionerne. Dette betyder, at der tilføjes endnu et lag til nutidens civiliseringsidealer. I afhandlingen begrebsættes dette som en nyformalisering. Nyformaliseringen er en formalisering af idealerne fra informaliseringen. De demokratiske og lighedssøgende idealer formaliseres således gennem centraliserede og standardiserede pædagogiske retningslinjer og metoder.

Tydelighed og tillidsimperativet

Det er gennem afhandlingens figurativsteoretiske (Elias, 1970, 1983, 2000) og institutionsanalytiske (Goffman, 1968) undersøgelse af vuggestuernes italesættelser af, logikker om og civiliseringsidealer for vuggestuebørnene, at det ene hovedbegreb om 'tydelighed' fremanalyseres som et dominerende ideal for de voksne opdragere. Sammenlignet med andre nyere studier af opdragelsesidealer, så viser materialet fra forældrene og pædagogerne en tendens til at vægte de voksnes autoritet højere end tidligere, og dette udtrykkes gennem den emiske term tydelighed.

Via vuggestueinstitutionens figuration forbindes familier med mange forskellige sociale og kulturelle baggrunde, forældrenes arbejdspladser, stat og kommuner. Vuggestuen bliver derfor et knudepunkt, hvor meget forskellige logikker og rationaler skal sameksistere i hverdagen. Vuggestueinstitutionen gør stat, kommune, forældre, pædagoger og børn afhængige af hinanden – eller interdependente, som Elias betegner det. Dette ses fx i vuggestuernes 'indkøringsarbejde', hvor pædagoger sammen med forældrene gør et stort arbejde for at vænne børnene til den daglige adskillelse fra forældrene og opmuntrer dem til at forstå sig selv som 'vuggestuebørn' og

således udviser en passende grad af begejstring ved at komme i vuggestuen. Når dette arbejde er fuldført, regnes børnene som 'selvkørende', hvilket giver forældrene mulighed for at gøre kort proces med god samvittighed, når de skal på arbejde efter aflevering om morgenen, ligesom at det selvkørende vuggestuebarn behøver mindre opmærksomhed fra pædagogerne.

Et gennemgående rationale i relationen mellem forældre og pædagoger er, at forældrene og pædagogerne må udtrykke og føle lighed, enshed og konsensus med hinanden. Inspireret af kultursociologen Charlotte Palludans analyse af skole-hjem-samarbejdet (Palludan, 2012) betegner afhandlingen dette som et rammesættende tillidsimperativ.

Tillidsarbejdet og de civiliserede pædagoger og forældre

I analysen af møderne mellem forældre og pædagoger og i interviewene om disse fremstår tillid som noget, der fylder i hverdagen for begge parter. På denne baggrund opstår afhandlingens andet hovedbegreb, 'tillidsarbejde'. Tillidsarbejdet defineres herefter med inspiration fra etnologen Karen Ida Dannesboe (2012) og sociologen Arlie Hochschild (1979, 2012) som det arbejde, deltagerne gør for at vinde hinandens tillid og demonstrere sin egen.

Tillidsarbejdet ses fx i de jokende udvekslinger mellem Karen og Jays far. Jokes er ofte kommentarer på relationelle sociale strukturer (fx mellem forældre og pædagoger). De tvetydigt drillende udvekslinger fra eksemplet betegnes i afhandlingen som 'tillidstests'. Tillidstests indeholder en subtil tvang. Hvis modtageren af en joke ikke griner

eller joker tilbage, er det en afvisning – ikke bare af afsenderen, men også af den definition af situationen, som joken refererer til (Mik-Meyer, 2007). Fraværet af grin udtrykker mistillid til, at afsenderen har gode intentioner. Dette medfører, at afsenderen taber ansigt, og kan dermed betyde, at afsenderen mister tillid til modtageren. Den drillende bemærkning fra Jays far om pædagogerne, der ikke laver noget, er således en fortsættelse af den udveksling af tillidstests, som Karens fryse-joke satte i gang. Den skal teste Karens tillid, ligesom hun lige testede hans. Karen er nødt til at grine, og de er nødt til at fortsætte den drillende udveksling, fordi den sociale struktur omkring dem påbyder det. Deltagerne er interdependente, samtidig med at deres sociale positioner er ambivalente. Med tillidstests udfordrer og bekræfter de to parter hele tiden deres gensidige sympati, loyalitet og tillid. Jokesene gør det muligt for dem at navigere i situationens dobbelthed. Det er et arbejde, de må gøre for at opretholde tilliden. Tillidsarbejdet ses også, når forældrene bliver pinligt berørte over, at deres børn ikke opfører sig passende og dermed afslører forældrene som nogen, der ikke er tilpas tydelige opdragere. Endvidere ses tillidsarbejdet, når forældrene tilpasser deres planer, så de kan deltage i vuggestuernes forældrearrangementer og på anden måde udvise passende engagement i vuggestuen. Forældrene kan dog engagere sig for meget i pædagogernes arbejde. Kritik af vuggestuens rammer og rutiner kan i høj grad berøre pædagogerne følelsesmæssigt. Det er en udbredt opfattelse blandt både pædagoger og forældre i materialet, at forældrene må udvise 'god tone' for at beholde pædagogernes tillid. Forældre, der alligevel kommer til at kritisere vuggestuerne,

arbejder hårdt for at gøre de daglige møder tålelige ved fx at smile, smalltalke, joke og vise, at de "vil institutionen", som en forælder udtaler. Dette viser, hvordan forældrene og pædagogerne ikke blot er funktionelt og socialt interdependente, men også emotionelt.

Relationen mellem forældrene og pædagogerne kan således betegnes som gennemgribende interdependent. Normbrydende adfærdsformer udfordrer tilliden og opfattes som en slags strejke fra tillidsarbejdet. Dette kan resultere i stærke kategoridannelser om og forventninger til forældrene, hvilket kommer til udtryk i det, afhandlingen betegner som 'sladder' blandt pædagogerne. I sladdereren bliver det klart, at forældre, der af pædagogerne opfattes som civiliserede, er dem, der har selvkørende børn, udviser passende tydelighed over for børnene, overholder tillidsimperativet og gør deres tillidsarbejde i modsætning til dem, der opfattes som uciviliserede. Forældrenes forskellige investeringer i tillidsarbejdet betyder, at pædagogerne tilsvarende investerer forskelligt i forældrene, fx ved at præsentere vuggestuernes indhold på forskellige måder over for disse. Med andre ord kommer pædagogerne til at fortælle forældrene det, de tror, forældrene gerne vil høre.

De modsætningsfyldte forventninger, der følger af nyformaliseringen og den gennemgribende øgede interdependens i relationen mellem forældrene og pædagogerne, som afhandlingen viser, kan betegnes som en intensivering af relationen. Tillidsarbejdet og den jokende facon mellem Jays far og pædagogerne er således resultatet af ambivalente civiliseringsidealer, hvor pædagogerne på én gang skal varetage en autoritet for

staten og samtidig tilsløre selvsamme autoritet for ikke at bryde de kulturelle koder for tillidsrelationer. Det er en nødvendig forløsning af de historisk etablerede spændinger mellem forældre og pædagoger under nyformaliseringen.

REFERENCER

- Dannesboe, K.I. (2012). *Passende engagement og (u) bekvemme skoleliv. Et studie af børns navigationer mellem skole og familie*. Ph.d.-afhandling. Institut for Uddannelse og Pædagogik, Aarhus Universitet.
- Elias, N. (1970). *What is sociology?* Columbia University Press.
- Elias, N. (1983). *The court society*. Pantheon Books.
- Elias, N. (2000 [1939]). *The Civilizing Process*. Urizen Books New York.
- Goffman, E. (1968 [1961]). *Asylums. Essays on the social situation of mental patients and other inmates*. Penguin Books.
- Hochschild, A.R. (1979). Emotion Work, Feeling Rules, and Social Structure. I *American Journal of Sociology*, 85(3), 551-575.
- Hochschild, A.R. (2012 [1983]). *The managed heart. Commercialization of Human Feeling*. University of California Press.

Mik-Meyer, N. (2007). Interpersonal Relations or Jokes of Social Structure? Laughter in Social Work. I *Qualitative Social Work*, 6(1), 9-26.

Palludan, C. (2012). Skolestart. Et følsomt forældrearbejde. I Dannesboe, K.I., Kryger, N., Palludan, C. & Ravn, B. *Hvem sagde samarbejde? Et hverdagslivsstudie af skole-hjem-relationer*, (s. 21-53). Aarhus Universitetsforlag.

Wouters, C. (1986). Formalization and informalization. Changing Tension Balances in civilizing Processes. *Theory, Culture & Society*, 3(2), 1-18.

Wouters, C. (2011). How civilizing processes continued. Towards an informalization of manners and a third nature personality. I *The Sociological Review*, 59(1), 140-159.